

Wraking van getuigen in burgerlijke zaken

I. INLEIDING.

1. Soorten getuigen :

Personen die opgeroepen worden om een verklaring af te leggen van hetgeen ze gehoord, gezien of gedaan hebben zijn getuigen.

Er bestaan verschillende soorten getuigen :

1. Onwaardige : vb. personen die bepaalde veroordelingen opgelopen hebben.
2. Onbekwame : onbekwaamheid : betreft de persoon van de getuige en niet het getuigenis.
— Absoluut onbekwame : krankzinnigen, kinderen beneden de 15 j.
— Relatief onbekwame : afstammelingen die getuigen in het echtscheidingsproces van hun ouders.
3. Wraking : ontoelaatbaarheid : betreft niet de persoon van de getuige maar wel het getuigenis. Vandaar dat wraking niet mag verward worden met onbekwaamheid of vrijstelling van getuigen ten gevolge van beroepsgeheim. Wraking berust op een subjectieve waardering overgelaten aan de vrije beschikkingswil van de partijen.

2. Wraking van getuigen :

De wraking is het middel waardoor zowel de partij die het getuigenverhoor verkrijgt, als de partij tegen wie het gevoerd wordt, de verklaringen van bepaalde personen kan doen waardeloos worden. Er wordt door de wet immers een vermoeden geschapen dat het getuigenis beïnvloed wordt door de verhouding tussen de getuige in kwestie en een van de partijen uit het geding. Het betreft een vermoeden van partijen uit het geding. Het betreft een vermoeden van partijdigheid, antipathie, haat ... die bevooroordeelen zodanig dat een goede rechtsbedeling onmogelijk wordt.

3. Wrakingsgronden :

De artikelen 268 en 283 B. RV. sommen de voornaamste gronden tot wraking op :

1. Bloed- en aanverwantschap.
2. Erfgenaam en begiftigde.
3. Degene die gegeten of gedronken heeft op kosten van een van de partijen.
4. Dienstboden.
5. Degene die certificaten afleverde.
6. Bepaalde klassen van veroordeelden.

II. BESPREKING VAN DE VOORNAAMSTE RECHTSPRAAK VAN 1830 TOT HEDEN.

1. *Algemeen principe : Interpretatie van art. 283 Al. I B. RV.*

Art. 283 B. RV. luidt als volgt: «Zullen mogen gewraakt worden, de bloedverwanten en aanverwanten van beide partijen tot en met de graad van broeders- en zusters kleinkinderen; de bloedverwanten en aanverwanten van de echtgenoten in dezelfde graad zolang de echtgenoot in leven is, of de partij of de getuige kinderen daarvan in leven heeft; in geval de echtgenoot overleden is en geen afstammelingen heeft nagelaten, zullen de bloedverwanten en aanverwanten in rechte linie, de broeders, schoonbroeders, zusters en schoonzusters gewraakt mogen worden.»

A. *Strikte interpretatie van art. 283 Al. I.*

1) ... bloed- en aanverwanten van beide partijen ...

Beide: het gaat zowel om de verwanten van de partij die het getuigenverhoor bekomen heeft als de partij tegen wie het getuigenverhoor verkregen wordt. Moest men hiervan afwijken dan zou de wet zijn doel missen want als de getuigen in kwestie onder een van de categorieën van art. 283 vallen dan besetaat een onweerlegbaar vermoeden van partijdigheid. (Brussel 15 juni 1850 Pas. 1850, II, 202).

2) Wanneer echter de getuigen niet sorteren onder art. 283 dan bestaat ook geen enkele reden tot wraking: zo wordt een getuige gehuwd met de nicht van een van de partijen, wiens vrouw kinderloos overleden is niet gewraakt. (Brussel 14 juni 1895, Pas. 1895, II, 416). De wrakingsgronden hier behandeld steunen essentieel op bloed- of aanverwantschap, zodanig dat volgens dezelfde ratio legis zeker geen wraking toegelaten wordt wanneer geen spoor ervan te vinden is: de rechtbank van koophandel van Brussel van 1899 laat een getuige wiens vader gehuwd was met de zuster van de eiser (tweede huwelijk, waaruit de getuige niet afstamde) toe te getuigen (Rv. v. Kph. Brussel 2 januari 1899 B.J. 1900, 496). De toepassing van art. 283 al. 1 impliceert eerder feitenkwesties dan rechtskwesties: men hoeft nauwkeurig na te gaan of de wet het bedoelde geval voorziet; zo ja dan gaat de rechter over tot de wraking (behoudens uitoefening van zijn discretionnaire macht), zoniet wordt het getuigenis in rekening gebracht.

Dat de Belgische Rechtspraak een nauwkeurige naleving van dat artikel verlangt kan worden afgeleid uit een arrest van het Brussels Beroepshof dat in 1956 eist dat een rogatoire commissie uit het buitenland de Belgische wetgeving aangaande getuigenwraking zou eerbiedigen omwille van het feit dat het hier een kwestie van internationale openbare orde geldt (Brussel 25 april 1956, Pas. II, 107). Een samenvatting van deze rechterlijke uitspraken wijst erop dat het probleem zich vooral stelde rond de eeuwwisseling waar het ten gunste van een strikte interpretatie werd opgelost, gedachte die in de meer recente rechtspraak nog naleving kende.

B. *Ruimere interpretatie van art. 283 Al. I*

De strikte interpretatie die de wet op de letter volgt kan niet steeds haar toepassing vinden: Er komen een ganse reeks gevallen voor waar

het uiterst moeilijk is een bepaalde klassering aan het probleem toe te kennen. Toch moet een beslissing vallen nl., of het concrete geval onder de wet sorteert of niet. Dit brengt met zich mee dat verschillende getuigen, alhoewel niet letterlijk vermeld in art. 283, toch onder zijn toepassingsgebied vallen.

1) Twijfelachtige verwanten : Art. 270 B. RV. eist dat de te wraken getuigen nader uitleg geven over hun situatie.

2) Probleem van de voogd (toeziende voogd - voogd ad hoc) :

— Wordt over het algemeen gewraakt niet op grond van verwantschap maar wel op grond van het feit dat hij meestal belanghebbende is bij de zaak (Brussel 21 februari 1851 B.J. 1851, 333).

— Het is eveneens mogelijk dat de echtgenote van de voogd ad hoc toegelaten wordt tot het getuigenis omdat het geding veel meer tegen de minderjarige zelf loopt dan tegen de voogd ad hoc vb., bij een geschil aangaande ontkenning van vaderschap. (Kortrijk 22 mei 1942 Pas. 1943, III, 76).

3) Echtscheidingszaken : In principe mogen in echtscheidingszaken de verwanten in rechte nederdalende lijn niet gehoord worden. Dit wordt niet alleen afgeleid uit art. 283 B. RV. maar zelfs reeds uit de ordonnantie van Lodewijk XIV van 1667.

In dit verband moet een onderscheid gemaakt tussen verwanten in verschillende hoedanigheden :

a) Verwant aan de echtgenoot van de partij : valt rechtstreeks onder art. 283, dus : Wraking.

b) Verwant langs de kant van zijn echtgenoot aan de partij : niet voorzien door de wet. Toch wordt het voorgaande principe toegepast.

Op grond hiervan vonnist de burgerlijke rechtbank van Luik in 1957 dat de schoondochter niet mag optreden in het echtscheidingsproces van haar schoonouders (Luik 9 december 1957. Jur. Liège 1957-58 p. 118). Het Hof van Beroep van Brussel laat nochtans toe dat getuigenissen van bloed- en aanverwanten in dergelijke processen aangenomen worden, bij nood aan onpartijdige en oprechte inlichtingen tot bevordering van de rechtszekerheid. (Brussel 26 oktober 1956 Pas. II, 58).

In echtscheidingszaken wordt nog speciaal verwezen naar art. 246 B.W. dat in feite een uitzondering maakt op art. 283 B. RV. nl., door het toelaten van bloed- en aanverwanten tot het getuigenis. Dit wordt, zoals gezegd, gedaan om tot een redelijke oplossing te komen. Niettegenstaande het B.W. een uitzondering toelaat worden steeds de afstammelingen uitgesloten uit hoofde van de eerbied die ze jegens hun ascendenten verschuldigd zijn. (Brussel, 13 februari 1914. Pas. 1914, II, 277).

4) Daar beide partijen mogen wraken kan men daaruit natuurlijk afleiden dat een partij haar eigen verwanten kan wraken (Neerpelt 11 juni 1957 R.W. 1957 Kol. 1976). Uitzonderlijke situaties vallen te noteren : zo laat de rechtbank van Luik toe dat een zoon getuigt ten voordele van zijn vader die een ongeval opgelopen had te wijten aan tekortkomingen ten opzichte van herstellast van het goed (Luik 8 februari 1905 P.P. 1045).

Het onderzoek van deze laatste categorie rechtspraak doet nogal spottaan besluiten dat er een geleidelijke evolutie, die de laatste jaren ster-

ker wordt, waar te nemen valt: nl. een overschakeling van sterke gebondenheid aan de wet naar grotere soepelheid en meer uiteenlopende interpretatiemogelijkheden. De periode na de tweede wereldoorlog begon een weg te banen die meer en meer leidt naar de toepassing van een discretionnaire macht van de rechtbank: de zaak wordt de rechter ter beoordeling naar billijkheid en omstandigheden in handen gegeven.

2. *Vrij appreciatierecht van de Rechter.*

Dit wil vooral zeggen dat de rechter op eigen initiatief een bepaalde houding mag aannemen ten opzichte van de wraking: hij mag ze aanvaarden evenals verwerpen. Hier komt vanzelfsprekend de vraag naar de wettelijkheid van dergelijke houding op het voorplan: heeft het art. nog zin en betekenis als de rechter er toch geen rekening heeft mee te houden? Vrije appreciatie wil echter geenszins zeggen dat de rechter ongemotiveerd en zonder voldoende gronden de eerste de beste stellingname zal kiezen. Hij moet rekening houden met de concrete omstandigheden en situaties waarin de getuigen optreden; daarnaast is de factor «Billijkheid» van overwegend belang. Zo moet de rechter eveneens in acht nemen de drang naar rechtszekerheid die bij elk proces beoogd wordt. Eveneens worden de belangen van beide partijen op een gelijke manier behartigd. Het grootste punt waaraan de rechter gebonden is, is de objectiviteit van de getuige: wanneer hij ziet dat de getuige klaarblijkelijke partijdigheid aan de dag legt mag hij natuurlijk geen rekening houden met zijn verklaring. Wanneer het vermoeden van onbevooroordeeldheid voldoende groot is en aldus een betere kijk op de zaak waarborgt zal de rechter het getuigenis aanvaarden, zelfs al gaat het uit van een persoon voorzien door art. 283. Wraking is een recht, geen plicht: derhalve is ze niet van openbare orde. De partijen maken er naar hun eigen willekeur al of niet gebruik van. Zo mag een gedane wraking afgestaan worden zolang het getuigenis geen aanvang genomen heeft.

A. *Vrij appreciatierecht van de rechter: Algemeen gezien.*

Dit probleem is zeer omstreden: de algemene aanvaarding is eerder recent zowel in rechtsleer als in rechtspraak. Zo betoogt het Hof van Beroep van Gent in 1884 dat wanneer de partij de wraking van een getuige, die aan de door de wet gestelde vereisten voldoet, wenst, dit ipso facto moet worden toegestaan door de rechtbank: bijgevolg wordt op de eerste aanvraag de achterneef van een van de partijen van het getuigenis uitgesloten (Gent, 9 jan. 1884 B.J. 1884, 845). Daarnaast vertoont de rechtspraak een stijgende tendens om meer en meer de discretionnaire bevoegdheid van de rechtbank te aanvaarden. Sommigen zien hiertoe zelfs een stimulans in de wet: art. 284 dat toelaat van gewraakte getuigen tóch het getuigenis af te nemen.

De hoofdreden waarom van art. 283 wordt afgeweken ligt in de drang naar goede rechtsbedeling en naar een juridisch juiste situatie tussen partijen. Een recent arrest trekt bijzonder de aandacht: omdat door de tegenovergestelde uitspraken respectievelijk van de rechtbank van eerste aanleg en het Hof van Beroep te Luik het probleem bijzonder klaar wordt aangesneden. De kwestie seldde zich hier naar aanleiding van het oproepen tot getuige van een neef van een van de partijen. De rechtbank van eerste aanleg vonnist dat de wraking op grond van art. 283 aangevraagd, door de rechter moet worden toegestaan, wat met

zich brengt dat de neef wordt gewraakt. Deze uitspraak volgt volledig het voetspoor van het Gents Beroepshof van 1884. Daartegen komt het Hof op met de theorie van het vrij appreciatierecht dat elke rechter geniet. Zijn opinie wordt gestaafd door de opvatting dat art. 283 voor de rechter noch voor de partijen gebiedend karakter heeft, zodat de beëdigde verklaring van een partij niet moet geweerd worden als haar onpartijdigheid voldoende grond heeft. (Luik 1 feb. 1960 R.W. 1959-60 Kol. 1450). Dit arrest is bijgevolg een slaand voorbeeld van de verdeelde rechtspraak aangaande het vrij appreciatierecht van de rechter. Uit de korte evolutie van de rechtspraak blijkt duidelijk dat de eerste opinie meer en meer gedomineerd wordt door de aanvaarding van de rechterlijke discretionnaire macht.

B. Hoever gaat de vrije appreciatie van de rechter ?

Voor zover uit de rechtspraak blijkt wordt een grote beperking gebracht aan de vrijheid waarover de rechter beschikt : de rechter kan niet ambtshalve de wraking inroepen. Dit principe vindt zijn grondslag in het feit dat de wraking niet van openbare orde is. Ten andere wraking is een recht maar geen plicht. Wel mag de rechter de partijen attent maken op dat recht.

Een eerste maal wordt het principe bevestigd door het Hof van Beroep te Brussel in 1854 : een getuige, neef van een partij wordt gewraakt, terwijl een andere getuige verwant aan de echtgenote van de tegenpartij wordt toegelaten daar niemand wraking vraagt. De rechter tot wiens taak het behoort recht te spreken, laat de subjectieve waardering aangaande het wraken van getuigen over aan de vrije beschikking van de partijen in kwestie (Brussel II feb. 1854 Pas. 1855 II, 82). In 1951 wordt dezelfde opinie nogmaals bevestigd door een uitspraak van de rechtbank van eerste aanleg te Bergen waar de zuster van de eisers niet gewraakt wordt daar deze mogelijkheid niet opgeworpen wordt door de partij (Bergen, 23 nov. 1951 Pas. 1952, III, 85).

3. Speciale gevallen en hun beoordeling door de rechtspraak.

A. Verwantschap met echtgenoot.

Aangaande dit probleem is de wet stellig onvolledig. Art. 283 voorziet enkel het geval waar de getuige verwant is aan de echtgenoot van de partij : in dit geval wordt de normale regeling van de wraking toegepast. Maar al dadelijk stelt zich een even belangrijk punt : quid wanneer de getuige langs de kant van zijn echtgenoot verwant is met de partij ? Mag die getuige optreden ? Het eerste geval, voorzien door de wet, biedt geen moeilijkheden : zo worden de neef en de broer van de vrouw van de verweerder van het getuigenis uitgesloten, wat volkomen wettelijk is (Brussel 12 juni 1850 Pas 1850, II, 344). Een andere oplossing wordt nochtans voorgesteld wanneer de echtgenoot van de partij geen partij is in het geschil, wat goed mogelijk is, hetgeen als gevolg heeft dat de bloed- en aanverwanten van die echtgenoot niet gewraakt worden wanneer ze tot het getuigenis geroepen worden. Zo wordt althans aanvaard te Charleroi, waar de rechter zich steunt op het oud adagium : «*Affinitas non parit affinitatem.*» (Charleroi 14 maart 1893, J.T. 1893, 501).

Het tweede geval, niet rechtstreeks voorzien door de wet, geldt waar de

getuige langs de kant van zijn echtgenoot verwant is met de partij. In 1875 wordt dit het eerst aangesneden door de rechtspraak met als resultaat dat de woorden: «Verwanten aan de echtgenoot» uit de wet als volgt worden geïnterpreteerd: opdat de wraking toegelaten weze moet de echtgenoot zelf partij zijn in het geding. Zoniet wordt de getuige gewoonweg aanvaard. Zo wordt een getuige gehuwd met de zuster van de echtgenoot van de tegenpartij gewraakt, daar die echtgenoot ook optreedt als partij in het geschil (Verviers 9 feb. 1875 Pas 1876, III, 111). Tussen dit geval en het voorgaande is weinig onderscheid te maken: ze worden volkomen analoog opgelost. In 1896 werd de controverse door het Hof van Cassatie beslecht. Het geval betreft een getuige die gehuwd was met de nicht van de verweerster. Volgens beroep was de getuige toegelaten: de verwanten van een partij worden steeds gewraakt, de verwanten van de echtgenoot worden gewraakt als de echtgenoot nog in leven is of kinderen achterlaat. Als de persoon die de aanverwantschap tot stand bracht kinderloos overleden is dan wordt het getuigenis toegelaten. De redenering steunt op een oude spreuk: «Morte ma fille, mort mon gendre.» Hiertegen vooral komt het Hof van Cassatie op: nergens voorziet een wettelijke bepaling het ophouden van de verwantschap door de dood. Dit brengt mee dat de getuige gewraakt wordt. (Cass. 5 nov. 1896. Pas. 1897, I, 10). Uit deze arresten blijkt wellicht dat het geval enkel kan opgelost worden door een juiste interpretatie van art. 283 gepaard met een billijke beoordeling door de rechter. Dat dit misschien niet steeds gemakkelijk is wordt bewezen door de omslachtige uitspraak van het cassatie-arrest. Het voornaamste criterium is te weten of de echtgenoot die de verwantschap tot stand brecht al of niet partij is in het geding: in het eerste geval wordt de getuige gewraakt, in het tweede niet. Hierover is de rechtspraak het eens wat niet het geval is met de vooroverleden kinderloze echtgenoot. (cfr. cassatiearrest).

B. *Getuigen bij faillissement.*

Een volgend betwist terrein vormt dit van het getuigenverhoor bij faillissementen of ontbinding van vennootschappen. Daar de gefailleerde zijn eigen zaken niet meer mag waarnemen rijst het probleem naar de partijen in het geding. De gefailleerde wordt vertegenwoordigd door de curator, die terzelfdertijd de totaliteit van de schuldeisers vervangt. De curator is bijgevolg de persoon die twee tegengestelde belangen sferen waarneemt. De nadruk dient gelegd op de schuldeisers in hun *totaliteit* enerzijds en gefailleerde anderzijds, allen vertegenwoordigd door een en dezelfde curator.

De rechtspraak dienaangaande was nogal vlug eensgezind. Zo wordt door het Brussels Hof van Beroep de broer van de gefailleerde gewraakt in hoedanigheid van bloedverwant van een van de partijen. (Brussel 12 feb. 1842 Pas. 1842, II, 303). Vermits de schuldeisers *afzonderlijk* niet gewraakt worden bestaat natuurlijk geen reden om de bloed- en aanverwanten van deze laats'e af te wijzen. Zo worden de eisers die dit betrachten door het Hof van Cassatie afgewezen. (Cass. 17 mei 1883, Pas, I, 240). Een ander probleem dat hiermee nauw verband houdt is dit van de aandeelhouders van een vennootschap. In principe zou een aandeelhouder als belanghebbende van het getuigenis moeten geweerd worden. Maar de Belgische Rechtspraak van rond 1850 schijnt hier een uitzondering te maken.

C. *Situatie van het natuurlijk kind.*

De meest gehuldigde opvatting wijkt niet af van het algemeen rechtsbeginsel dat ten aanzien van de natuurlijke kinderen in het leven werd geroepen nl., dat ze enkel verwant zijn met hun vader en hun moeder. Dit brengt met zich dat ten opzichte van hen art. 283 niet van toepassing is. De wetgever die de bedoeling had het monogame huwelijk te beschermen wil de onwettige kinderen in een minder gunstige positie plaatsen. Hier heeft men misschien in zekere mate het tegenovergestelde bereikt nl., de wrakingsgronden worden ingekrompen waar het natuurlijk kind optreedt als partij. Deze leemte kan wellicht aangevuld worden door het vrij appreciatierecht van de rechter. Deze opvatting wordt volledig nageleefd waar de ouders van de ouders van het natuurlijk kind als getuige aanvaard worden. (Luik 14 juni 1956 ur. Liège 1956-57 p. 42)

Opmerking: De wet vermeldt ook nog als wrakingsgrond het feit dat de getuigen erfgenaam of begiftigde zijn van een van de partijen. Het is zeker dat iemand die een erfenis te verwachten heeft van één van de partijen of die een gift gekregen heeft een gunstige houding tegen deze partij aanneemt, zij het dan uit louter winstbejag. Vandaar dat de wetgever hierin een vermoeden van partijdigheid ziet.

Met erfgenaam of begiftigde wordt bedoeld degene aan wie de partij een gift gedaan heeft van een tegenwoordig of toekomstig goed van zeker belang. Welke is de omvang van dat belang? Het moet gaan om een gift die niet valt onder de gebruikelijke geschenken. Men moet uit de omstandigheden kunnen afleiden dat de gever een bepaalde bedoeling van beïnvloeding voor ogen had. De dokter die als tegenprestatie voor bewezen diensten een gouden uurwerk en een paard krijgt, kan niet gewraakt worden. (Brussel 19 nov. 1860 B.J. 1861, 4).

III. CONCLUSIE.

Niettegenstaande het wetboek maar geringe aandacht besteedt aan de wraking van getuigen, betreft het een materie die meer invloed heeft en van groter belang is dan men op het eerste gezicht zou vermoeden. Getuigen voor of tegen iets of iemand kan immers een groot gewicht in de schaal leggen om de balans naar deze of gene zijde te doen overhellen. Zowel in kleine als in grote aangelegenheden kan een getuigenis de zaak een bepaalde richting uitsturen die voor de partijen onherroepelijke oplossingen met zich brengt. Daar de getuige zelf het dikwijls niet zo ernstig opneemt, is de taak voor de wetgever weggelegd bepaalde maatregelen te treffen om de objectiviteit te bevorderen. Vandaar dat een aantal wrakingsgronden voorzien worden. Zoals steeds is het onmogelijk alle juridische aspecten aan te raken en zoals overal komt men tot het vastleggen van algemene richtlijnen. Het is nu de taak van de rechter te weten wanneer deze regelen al of niet moeten toegepast worden: dit geeft het onstaan aan diens vrij appreciatierecht. Daar de ene rechter meer talent heeft dan de andere zal in de gevallen waar hij eventueel zou gefaald hebben, de beroepsinstantie of zelfs de cassatieinstantie trachten de zaak recht te zetten.

Aangaande de rechtspraak over de wrakingsgronden kan men deze evolutie waarnemen: vroeger werd art. 283 strikt geïnterpreteerd; sindsdien houdt men meer en meer aan de interpretatie *sensu lato*, wat onvermijde-

lijk het vergroten van het vrijheidselement van de rechter meebrengt, die echter gehouden blijft aan de wet en aan zijn geweten.

Niettegenstaande deze materie vrij oud is en alhoewel ze talrijke variaties vertoont, heeft ze toch nog geleid tot een betrekkelijk unanieme rechtspraak.

LUTGARDE BEKAERT